

Яркіна Н. Є.,

*доцент кафедри цивільного права № 1, кандидат юридичних наук, доцент
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ, СПРИЧИНЕНОЇ ПОРУШЕННЯМ АВТОРСЬКИХ ПРАВ

Статтею 23 ЦК України встановлено, що особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її *прав*. Спеціальні положення закону України «Про авторське право і суміжні права» надають можливість суб'єкту авторського права подавати позови про відшкодування моральної (немайнової) шкоди при порушеннях будь-якою особою авторського права і (або) суміжних прав (п. в) ч. 1 ст. 52 ЦК). Коло цих порушень визначено статтею 50 вказаного закону і охоплює як порушення особистих немайнових прав, так і порушення майнових прав суб'єктів авторського права та суміжних прав.

Спричинення моральної шкоди найчастіше супроводжує порушення немайнових авторських прав. До категорії таких порушень належить плагіат; невизнання або спростування дійсного авторства; використання твору без зазначення імені автора; розголошення імені автора, який бажав залишитися анонімним;

розголошення проти волі автора його псевдоніму, будь-яка видозміна твору чи його спотворення, що може зашкодити честі, гідності автора або його репутації. Поширеним з названих порушень є плагіат – привласнення чужого авторства, яке зазвичай призводить до душевних хвилювань автора, вимагає від нього додаткових зусиль по доведенню свого авторства, часто виводить творчу особистість з рівноваги та заважає їй займатися творчої діяльністю. Нерідко плагіат супроводжується порушенням інших немайнових прав, коли, приміром порушник з метою привласнення авторства змінює, спотворює зміст твору, і тим порушує право на недоторканність твору та збереження його цілісності.

Конкретні способи відновлення порушених немайнових прав в подібних випадках обираються в залежності від характеру порушень, але, як правило, вони поєднуються з вимогами про компенсацію моральної шкоди на підставі статей 16, 23, 432 ЦК України.

Застосування такого способу захисту порушених авторських прав, як компенсація моральної шкоди, може також стати наслідком порушення майнових прав творця або суб'єкта авторських прав. Їх різновиди визначено у ст. 50 закону України «Про авторське право і суміжні права», а загальна ознака більшості подібних порушень полягає у використанні твору без дозволу автора чи суб'єкта авторських прав в тих випадках, коли такий дозвіл є обов'язковим. Судова практика свідчить про те, що позивачі найчастіше удаються до комплексного захисту, намагаючись застосувати всі юридичні способи відновлення порушених прав, включаючи відшкодування як майнової, так і немайнової шкоди.

Таким чином, відшкодування моральної шкоди в сфері авторсько-правових відносин застосовується як в результаті порушення особистого немайнового права, так і внаслідок порушення майнового авторського права.

При вирішенні спорів про відшкодування моральної (немайнової) шкоди суд має встановити, зокрема, факт протиправної поведінки відповідача, як однієї з умов цивільно-правової відповідальності, а також з'ясувати, чим підтверджується факт заподіяння позивачеві втрат немайнового характеру та за яких обставин чи якими діями вони заподіяні [1, п.3]. Правильна кваліфікація правопорушень, виокремлення їх видів та кількості важливе, серед іншого, для

з'ясування характеру тих прав, для захисту яких вимагається компенсація моральної шкоди. Це питання напряму пов'язане із положеннями про позовну давність, адже їх застосування впливає на можливість реалізації права на захист. Відповідно до ч. 1 ст. 268 ЦК України, позовна давність не поширюється на вимоги, що випливають з порушення особистих немайнових прав, крім випадків, встановлених законом. З цією нормою узгоджуються роз'яснення, надані вищими судовими інстанціями. Так у Постанові Пленуму ВСУ «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» [2, п.16] зазначається, що до вимог про відшкодування моральної шкоди, *як вимог, що випливають з порушення особистих немайнових прав*, строки позовної давності не застосовуються. А у Постанові Пленуму ВГСУ «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» вказується, що на вимоги, що випливають із захисту *особистих немайнових прав автора і виконавця* позовна давність не поширюється; до позовних вимог майнового характеру позовна давність застосовується на загальних підставах [1, п.34]. Разом із тим, наведені формулювання видаються не зовсім повними і точними, адже можуть створити хибне уявлення про те, що вимоги про відшкодування моральної шкоди завжди випливають з порушення особистих немайнових прав, отже виключаються зі сфери застосування позовної давності. Можливо, через це у судовій практиці трапляються випадки, коли суди не звертають увагу на характер порушеного авторського права, яке захищається за допомогою вимоги про стягнення моральної шкоди. Іноді це призводить до невірного застосування норм про позовну давність до відповідних вимог. Приміром, у спорі щодо незаконного використання на упаковці товару малюнку, авторські права на який належали позивачеві, суд встановив факт порушення саме майнових авторських прав позивача, і, як наслідок, факт спричинення йому моральної шкоди. Тому через вплив трирічної позовної давності у вимогах про відшкодування моральної шкоди судом першої інстанції було відмовлено. Проте апеляційний суд, переглядаючи рішення першої інстанції, вказав на неправильність застосування ним наслідків впливу позовної давності і послався на ст. 268 ЦК про непоширення позовної давності на вимогу, що випливає з порушення

особистих немайнових прав [3]. Виходить, що апеляційний суд не надав значення тому факту, що моральна шкода стала наслідком порушення майнових авторських прав в результаті неправомірного використання малюнку. З нашого погляду, подібним рішенням апеляційного суду були проігноровані норми закону про залежність меж застосування позовної давності від характеру прав, які порушені (п.1) ч. 1 ст. 268 ЦК), а не від самого по собі факту наявності моральної шкоди, адже остання може бути наслідком порушення майнових прав, що, в свою чергу, вимагає застосування строків позовної давності.

Спираючись на приписи законодавства, слід підкреслити, що при застосуванні інституту позовної давності для вимог про відшкодування моральної шкоди за порушення авторських прав важливо правильно визначати характер порушених прав. Якщо моральна шкода є наслідком порушення немайнових авторських прав, позовна давність не застосовується, якщо є результатом порушення майнових прав, то для вимог щодо її відшкодування має застосовуватися загальний строк позовної давності.

Прикладом правильного, на нашу думку, розмежування вимог може слугувати судовий спір, в якому позовні вимоги про відшкодування моральної шкоди обґрунтовувались порушенням майнових авторських прав позивача в результаті невиконання співавтором (відповідачем) домовленості про друк їх спільної монографії і розподіл примірників тиражу. Відмовляючи у задоволенні позову про стягнення моральної шкоди за порушення авторських прав, суд зазначив, що ці вимоги є похідними від вимог майнового характеру, щодо яких сплинули строки позовної давності, і якими позивач доводив заподіяння йому немайнової шкоди [4].

Отже неоднакове вирішення судами питання про застосування позовної давності до вимог про компенсацію моральної шкоди за порушення авторських прав свідчить про необхідність внесення додаткових уточнень до офіційних роз'яснень вищих судових інстанцій з урахуванням залежності меж застосування позовної давності від характеру авторських прав, які порушені.

Список використаних джерел:

1. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності: постанова Пленуму ВГСУ № 12 від

17.10.2012р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12/page>

2. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: постанова Пленуму ВСУ № 4 від 31.03.1995р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95>

3. Рішення Апеляційного суду Сумської області від 03.02.2016р. по справі № 589/2227/15-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr-court.gov.ua/Review/55507964>).

4. Ухвала Апеляційного суду Сумської області від 17.06.2008р. по справі № 22-ц-583/2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.reyestr-court.gov.ua/Review/2016651>